LIMBĂ ŞI LITERATURĂ

CÎTEVA ASPECTE ALE STILULUI DIN ROMANUL « DESCULŢ »

DE

B. CAZACU

Romanul « Desculţ » al lui Zaharia Stancu ocupă un loc de seamă în literatura noastră nouă. Autorul, a cărui activitate de scriitor datează din epoca dintre cele două războaie mondiale, a reuşit să înfăţişeze în acest volum, prin prisma confesiunilor personajului principal Darie, viaţa grea a ţărănimii dintr-un sat din cîmpia Dunării, în primele două decenii ale secolului al XX-lea.

Naraţiunea, scrisă la persoana întîi, păstrează un ton de mărturisire şi însumează un bogat material autobiografic, după cum arată însuşi autorul: « Povestea desfăşurată în cadrul acestei cărţi zugrăveşte epoca dintre 1900 — 1917 şi se întemeiază pe elemente autobiografice »[1].

Cronica literară a subliniat, la momentul cuvenit, însemnătatea apariţiei romanului « Desculţ »[2]; insistînd în special asupra semnificaţiei sociale a conţinutului operei, cronicarii literari au relevat calităţile ei, semnalînd, în acelaşi timp, şi unele deficienţe. Mai puţină atenţie din partea criticii literare s-a acordat limbii şi stilului romanului. De pildă I. Vitner inserează, în cronica citată, numai cîteva observaţii cu privire la « fraza laconică », « sugrumată », « cu repetiri de cuvinte » şi la « stilul nervos » care caracterizează realizarea lingvistică a acestei opere.

În cele ce urmează ne-am propus, pornind de la interpretarea în amănunt a unui capitol din « Desculţ », să definim unele trăsături ale stilului individual al lui Zaharia Stancu. Atenţia noastră s-a îndreptat, îndeosebi,

[1] « Contemporanul », 1948, nr. 87, p. 7.

[2] Cf., între alte recenzii: M. Novicov, Să nu uiţi Darie!, « Flacăra », 1950, nr. 60 (articol reprodus în Pentru literatura vieţii noi, Studii literare, E.S.P.L.A., Bucureşti, 1953, p. 53 şi urm.); I. Vitner, Desculţ, « Viaţa romînească », 1949, nr. 5 — 6, p. 326 şi urm.

BDD-A10228 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:08:34 UTC)

asupra unui aspect al stilului autorului, anume asupra normelor limbajului narativ[1] utilizat de acesta. Pentru ca observaţiile noastre în legătură cu factura stilistică a fragmentului respectiv să aibă o valoare generalizatoare, vom recurge, în ilustrarea diverselor procedee stilistice, şi la unele exemplificări din alte pagini ale romanului (uneori, chiar din alte opere în proză ale scriitorului).

★

Reproducem, mai jos, fragmentul de care urmează să ne ocupăm (capitolul al VI-lea din roman, intitulat « Iarbă »):

Vîntul dinspre Dunăre a adus nori şi norii au adus ploaie grasă de primăvară.

Şi pămînturile, care au fost semănate cu seminţe şi lacrimi şi îngrăşate cu sînge, au înverzit.

Şi satele s-au îmbrăcat peste noapte în straie proaspete.

Unde n-a fost semănată sămînţă de grîu, unde n-a fost semănată sămînţă de mei, ori de secară, ori de orz, ori de rapiţă, a răsărit iarbă.

Iarbă cu vîrful subţire.

Iarbă lucioasă, sticloasă.

S-au întors unii oameni care fuseseră purtaţi pe la oraşe, legaţi, cu mîinile la spate, de prăjini — cîte opt, cîte zece, cîte doisprezece de-o prăjină.

Au venit dezlegaţi.

Dezlegaţi s-au întors la casele lor.

Cu oasele zdrobite, cu pielea sfîşiată.

Umblă pe uliţele satului, parcă ar călca pe ghimpi.

Nu sînt ghimpi pe uliţele satului.

Au tălpile pline de bube.

Au tălpile sparte.

Merg ţinîndu-se cu mîinile de burtă.

Oasele îi dor.

Au şalele rupte.

În fiecare sat muieri cu cimbere negre.

Dar nu toate muierile care au rămas văduve poartă cimbere negre.

Cu ce să cumpere muierile cimbere negre şi de unde atîtea cimbere negre, dintr-o dată!...

A venit vîntul dinspre Dunăre, vînt cald.

Şi vîntul a adus nori.

---

[1] Pentru deosebirea dintre normele limbajului narativ (legate în general de personalitatea autorului şi constituind fundamentul sistemului stilistic al operei) şi procedeele de caracterizare (a personajelor, a locului, a epocii etc.) în analiza funcţiunilor stilistice ale fenomenelor de limbă în cadrul unei opere literare, vezi V. Levin, Observaţii despre limba literaturii, în « Probleme de literatură şi artă », an. VI (1953), nr. 2, p. 22. V. Levin atrage atenţia asupra faptului că împărţirea funcţiunilor stilistice în norme ale limbajului narativ şi în procedee de caracterizare nu coincide întru totul cu împărţirea care deosebeşte vorbirea autorului de vorbirea personajelor (factura vorbirii autorului poate fi mai complexă decît norma limbajului narativ).

BDD-A10228 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:08:34 UTC)

Şi norii au adus ploaie, ploaie grasă, ploaie caldă, ploaie de primăvară.
Ploaia bună a înviorat pămîntul.
Cîmpul nesfîrşit a înviat.
Pretutindeni miroase a iarbă proaspătă, a iarbă nouă, a frunze noi şi a grîu care a crescut mai mult de două palme deasupra pămîntului.
Peste oamenii împuşcaţi şi îngropaţi adînc a răsărit iarbă, iarbă nouă, iarbă proaspătă [1].

E tabloul satului după sîngeroasa reprimare a răscoalei din 1907. Capitolul e construit antitetic: polii extremi ai celor două aspecte puse faţă în faţă sînt viaţa şi moartea.

Prima parte a fragmentului evocă reînvierea naturii la venirea primăverii: vîntul *cald*, ploaia *grasă de primăvară* fac să *înverzească* pămînturile; satele se îmbracă în straie *proaspete*; răsare iarbă *lucioasă*, *sticloasă*; cu toată amintirea cruntei represiuni a răscoalei — pămînturile au fost semănate cu *lacrimi şi sînge* — autorul nu insistă asupra acestui aspect şi tonalitatea generală a primei părţi rămîne luminoasă, contribuind la realizarea antitezei cu ceea ce urmează.

În contrast cu această primă parte, e înfăţişat tabloul deprimant şi patetic al oamenilor care au suferit represiuni în urma răscoalei: dintre cei care au plecat *legaţi*, doar *unii* mai revin la casele lor; şi aceştia cu oasele *zdrobite*, cu pielea *sfîşiată*, cu tălpile *sparte* şi şalele *rupte* etc. Coloritul este de astă dată sumbru, atmosfera apăsătoare; nota dominantă, prin care se sugerează cu o intensitate extremă suferinţele oamenilor, e doliul, simbolizat prin *cimberele negre* pe care le poartă femeile văduve.

În ultima parte a fragmentului, ca într-o compoziţie muzicală, autorul reia «tema» vieţii, aproape cu aceleaşi elemente ca şi în partea iniţială, o dezvoltă şi o adînceşte; fraza finală: «Peste oamenii împuşcaţi şi îngropaţi adînc a răsărit iarbă, iarbă nouă, iarbă proaspătă», reuneşte într-o trăsătură ambele aspecte contradictorii (moartea-viaţa) şi proclamă triumful vieţii, simbolizat prin răsărirea şi creşterea *ierbii noi*, a *ierbii proaspete*.

Procedeul antitezei, prin care autorul caută să obţină efecte artistice, e evident. Folosirea antitezei e de altfel un procedeu care revine des sub pana lui Zaharia Stancu şi reprezintă unul dintre mijloacele sale stilistice obişnuite.

Făcînd abstracţie însă de interpretarea literară a conţinutului şi înainte de a trece la exegeza textului, sîntem izbiţi — chiar de la primul contact vizual cu fragmentul — de anumite particularităţi care deşi ţin de «formă» sînt de obicei considerate la periferia analizei lingvistice şi stilistice. E vorba de grija deosebită a autorului pentru dispunerea grafică a frazelor şi a propoziţiilor. După o frază, urmează cîteva propoziţii scurte (uneori chiar părţi de propoziţie) care, chiar dacă din punctul de vedere al ideii centrale

[1] Zaharia Stancu, Desculţ, ed. a IV-a [f. dată], Bucureşti, p. 165 — 166; citatele care apar în cuprinsul articolului, fără alte indicaţii decît pagina, se referă la acest roman.

BDD-A10228 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:08:34 UTC)

reprezintă o unitate, nu sînt totuşi înglobate în acelaşi paragraf, ci constituie fiecare cîte un alineat aparte.

Alternarea unor unităţi frazeologice inegale care sînt dispuse în alineate deosebite nu poate fi efectul unei întîmplări. Avem de-a face cu un procedeu conştient, intenţionat: dispunerea grafică menţionată e determinată de fapt de conţinutul ideilor pe care vrea să le exprime, şi mai ales să le sublinieze, autorul. Procedeul fragmentării frazei în unităţi frazeologice mai mici şi dispunerea acestora în alineate separate le izolează vizual, subliniind pauzele dintre ele.

Izolarea momentană a propoziţiilor — sau chiar a unei părţi de propoziţie — în cursul comunicării, face ca, în loc de o singură idee dominantă, să se contureze mai multe; atenţia cititorului este solicitată astfel mai intens de conţinutul fiecărei unităţi frazeologice, care, fiind pus în relief, dobîndeşte o «greutate specifică» mai mare. Referindu-ne, de pildă, la partea a doua a capitolului discutat, constatăm că, prin utilizarea procedeului amintit, impresia de apăsător, de «sumbru», pe care vrea s-o sugereze autorul, se intensifică.

Se cuvine să menţionăm faptul că procedeul folosit de Zaharia Stancu aminteşte tehnica versului liber, în care poetul, recurgînd la alternarea de unităţi frazeologice inegale, poate izola momentan nu numai grupuri de cuvinte, ci chiar un singur cuvînt, pentru a-l scoate în evidenţă şi a-i acorda o importanţă deosebită. Adaptarea acestui procedeu — unul dintre elementele caracteristice ale versului liber — la proză, apare şi în alte povestiri ale lui Zaharia Stancu. În «Florile pămîntului», una dintre ultimele sale bucăţi în proză, scriitorul face apel mai des la acest procedeu:

Cine are auzul atît de ascuţit ca să prindă ce spun florile,
ce spun copacii,
ce spune iarba,
ce spun stelele cerului cînd clipesc din ochii lor rotunzi, noaptea? [1]

sau:

Cînd soarele este la amiază,
cînd văzduhul seamănă cu plumbul topit,
cînd pămîntul arde,
şi cînd tu stai departe de orice fir de umbră,
frînt de mijloc,
aproape gol şi desculţ şi flămînd,
şi aceste lanuri înalte şi bogate, pe care tu le-ai semănat pentru altul,
şi pe care le seceri pentru altul,
şi azi,
şi mîine,
şi poimîine,
şi săptămîna asta, şi săptămîna cealaltă,
sub acest cer albastru,
sub dogoarea acestui soare de iad,
sorbind plumbul acesta topit...» [2].

[1] Zaharia Stancu, Florile pămîntului, «Viaţa romînească», 1953, nr. 10, p. 26.
[2] Ibidem, p. 46 — 47.

BDD-A10228 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:08:34 UTC)

Grija de a da un relief cît mai puternic expresiei constituie o preocupare de căpetenie a scriitorului. Dispunerea grafică în alineate separate a diverselor unităţi frazeologice e numai una dintre formele de manifestare ale acestei preocupări. Analiza stilistică a capitolului « Iarbă » — acest « poem în proză », cum l-a caracterizat critica literară — ne dă posibilitatea să desprindem şi alte aspecte semnificative din acest punct de vedere.

★

Examinarea elementelor lexicale care apar în capitolul « Iarbă » arată că Zaharia Stancu foloseşte de obicei cuvinte obişnuite, întrebuinţate curent (e de semnalat doar o singură excepţie: termenul *cimber* « tulpan », element de origine turcească, de circulaţie mai restrînsă, caracteristic regiunii în care se desfăşoară acţiunea romanului). Scriitorul nu aleargă, aşadar, după cuvinte rare; dimpotrivă, el utilizează termeni uzuali, caracteristici vorbirii de fiecare zi. Pentru ca stilul să cîştige în expresivitate, scriitorul ar fi putut recurge, între altele, la următoarele două modalităţi: sau să facă apel la noi combinaţii, la noi alăturări de cuvinte; sau, alegînd termenii cei mai simpli, dar şi cei mai tipici pentru a zugrăvi anumite realităţi, să insiste asupra lor, să-i scoată în relief, subliniind astfel caracterul lor sugestiv. În general, Zaharia Stancu preferă cea de a doua cale.

Scoaterea în relief a unui anumit cuvînt — căruia scriitorul vrea să-i acorde o forţă sugestivă deosebită — e obţinută prin diverse mijloace ca, de exemplu, repetarea lui intenţionată în aceeaşi frază, reluarea în altă frază sau chiar în alt pasaj, inversiunea etc. Pe gama acestor procedee conştiente, autorul realizează, chiar în fragmentul de faţă, tot felul de variaţii.

În ceea ce priveşte procedeul reluării unor anumiţi termeni, sînt instructive datele pe care le oferă statistica frecvenţei cuvintelor într-un text atît de scurt cum e cel comentat; lăsînd de o parte uneltele gramaticale (conjuncţiile, prepoziţiile), a căror repetare e firească şi nu prezintă interes în acest fragment, din punctul de vedere al procedeului amintit, numeroşi termeni revin de mai multe ori sub pana scriitorului. De pildă: *ploaie* (de 6 ori), *vînt* (de 4 ori), *nori* (de 4 ori), *cimber* (de 4 ori), *negru* (de 4 ori), *nou* (de 3 ori), *proaspăt* (de 3 ori); cuvîntul *iarbă* — pe care autorul l-a ales ca titlu al capitolului, *iarba nouă*, *proaspătă* reprezentînd simbolul victoriei vieţii care-şi urmează cursul înainte — revine în text, nu întîmplător, cel mai des (de 8 ori!).

Frecvenţa repetării, cu funcţiune stilistică de insistenţă, a unor anumiţi termeni conferă stilului lui Zaharia Stancu o originalitate izbitoare şi constituie o trăsătură specifică a artei sale de prozator. Analizînd tiparele stilistice ale modului în care autorul realizează repetiţia, se pot distinge diverse « tipuri »[1].

Uneori, cuvîntul e folosit, mai întîi, fie fără nici un determinant, fie însoţit de un anumit determinant, însă apoi, la fiecare repetare, apare înto-

[1] Discutăm în special « tipurile » de repetiţie din fragmentul pe care îl comentăm.

BDD-A10228 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:08:34 UTC)

vărăşit de către un determinant, întotdeauna altul (de obicei un adjectiv sau o locuţiune adjectivală cu funcţiune de epitet general):

«Norii au adus ploaie, ploaie grasă, ploaie caldă, ploaie de primăvară».

«Peste oamenii împuşcaţi şi îngropaţi adînc a răsărit iarbă, iarbă nouă, iarbă proaspătă».

Sintetizînd procedeul într-o reprezentare grafică s-ar putea trasa schema:

$$a - a\ b - a\ c - a\ d.$$

Variante ale acestui tip apar şi în alte pagini ale romanului:

«Sînt struguri albi şi struguri negri — albăstrii în via boierului olog.

Sînt struguri aurii — ruginii şi struguri roşcovani în via boierului care acum e dus pe braţe de slugi şi aşezat într-un cărucior cu rotile, sus, lîngă casa paznicului albanez cu fes roşu.

Şi struguri roşii ca sîngele» (p. 68)[1].

(Reprezentarea grafică a acestui tip: *ab — ac — ad — ae*).

Alt exemplu din aceeaşi categorie:

«Cînd înfloreşte cicoarea, vîntul adie cu miros amar. Miros acrişor aduce vîntul dinspre cîmpuri cînd se coace orzul, miros dulce cînd grîul dă în copt şi cînd porumbul începe a prinde boabe» (p. 98).

Scriitorul obţine aci un efect stilistic remarcabil nu numai datorită repetiţiei şi anticipării, în cea de a doua frază, a complementelor directe, ci şi prin exprimarea nuanţelor percepţiei olfactive cu ajutorul adjectivelor întrebuinţate în mod obişnuit pentru notarea percepţiilor gustative.

Alteori, cuvîntul e reluat în mod constant cu acelaşi epitet, ca de pildă în pasajul de mai jos, unde repetiţia devine obsedantă, fiind utilizată într-o gradaţie ascendentă, a cărei culme e exclamaţia patetică finală care dă stilului o notă de lirism retoric:

«În fiecare sat muieri cu cimbere negre.

Dar nu toate muierile care au rămas văduve poartă cimbere negre.

Cu ce să cumpere muierile cimbere negre şi de unde atîtea cimbere negre, dintr-o dată!...».

(Reprezentare grafică: *ab — ab — ab — ab*).

---

[1] Între exemplul anterior *(a răsărit iarbă, iarbă nouă, iarbă proaspătă)* şi cel de faţă există o deosebire şi de altă natură: în primul caz, adjectivele determină *aceeaşi* ploaie, în cel de al doilea, ele indică *diversele varietăţi* de struguri. În ambele cazuri, se realizează însă funcţiunea stilistică de insistenţă.

BDD-A10228 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:08:34 UTC)

În alte locuri, determinantul rămîne acelaşi, iar determinatul se schimbă (tipul acesta apare mai rar):

«Pretutindeni miroase...[1] a iarbă nouă, a frunze noi».

Sau:

«Poartă şorţ negru, ghiurt negru, cimber negru, dada Zvîca» (p. 133).

(Reprezentare grafică: *ad — bd — cd*).

Pentru a impresiona mai puternic, scriitorul înlănţuie cuvîntul repetat de-a lungul unor construcţii savante, reluîndu-l sub diverse forme flexionare:

«Povestindu-ne visul, lăcrima tata. Lăcrima mama. Lăcrimau surorile...[2] Lacrimi limpezi lăcrimau. Căci sufletul tulbure şi trupul obosit limpezi lacrimi varsă în lume, în lumină, prin lumina ochilor trişti...[3] Eu mi-am muşcat limba şi fălcile pînă am simţit în gură gustul sîngelui, sărat şi neplăcut, pe care îl cunoşteam. Şi n-am lăcrimat...[4] S-au retras înăuntrul meu lacrimile...[5]».

Z. Stancu foloseşte adesea procedeul reluării unui anumit termen şi pentru a realiza articularea ideilor exprimate prin diverse unităţi frazeologice:

«A venit vîntul dinspre Dunăre, vînt cald.
Şi vîntul a adus nori.
Şi norii au adus ploaie, ploaie grasă, ploaie caldă, ploaie de primăvară.
Ploaia bună a înviorat pămîntul».

Ultimul termen important din partea finală a propoziţiei e reluat la începutul propoziţiei următoare. Uneori, cursul obişnuit al frazei este întrerupt şi reluat apoi, cu menţionarea ultimului termen folosit înainte de întreruperea momentană a comunicării:

«Unde n-a fost semănată sămînţă de grîu, unde n-a fost semănată sămînţă de mei, ori de secară, ori de orz, ori de rapiţă, a răsărit iarbă.
Iarbă cu vîrful subţire».

Reluarea în astfel de condiţii e realizată adesea cu preţul călcării regulilor topicii obişnuite din limba literară:

«S-au întors unii oameni care fuseseră purtaţi pe la oraşe legaţi...[6].

---

[1] Suspensiunea noastră.
[2] Suspensiunea autorului.
[3] Suspensiunea autorului.
[4] Suspensiunea autorului.
[5] Florile pămîntului, p. 13.
[6] Suspensiunea noastră.

BDD-A10228 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:08:34 UTC)

Au venit d e z l e g a ț i.
D e z l e g a ț i s-au întors la casele lor ».

Sau:

« Vîntul îi bate fusta udă, i-o lipește de trup. Tulpanul i-l u d ă. Îi u d ă ghiorocul... » (p. 16);
« Mărunțica își face loc pe marginea patului, vorbește cu mama. Fereastra v î n ă t ă. V î n ă t văzduhul » (p. 86).

Schema articulării ideilor în astfel de fraze ar putea fi înfățișată în felul următor:

$$_____a \mid a_____b \mid b_____c \mid c_____$$

Scriitorul realizează coordonarea prin reluarea ultimului termen din propoziția anterioară. Repetiția, în astfel de cazuri, devine un instrument gramatical, și anume un procedeu sintactic. Iată de ce stilul lui Zaharia Stancu, datorită unora dintre aspectele sale, ar merita denumirea de « catenar », în sensul că *a*, *b*, *c*, din desenul grafic de mai sus, ar reprezenta un fel de « catene » care leagă unitățile frazeologice, dînd un aspect specific ritmului intern al comunicării.

Nu este lipsit de interes să arătăm că procedeul reluării unui anumit termen din propoziția anterioară în propoziția următoare se întîlnește și în vorbirea populară. Iată cîteva exemple chiar din regiunea Teleormanului, din care e originar scriitorul:

« Așa ĭeste s a t u ăsta; ĭe vechĭ s a t, mare, d ă m u l t; ĭe maĭ d ă m u l t ca Lixăndriĭa »[1].

Sau:

« Pă timpu t u r c i l o r ĭeram mic, d-abi țiŭ minte. Cu t u r c i ĭ o ducea l u m e a maĭ greŭ, da ĭera l u m e a maĭ domoală »[2].

Zaharia Stancu utilizează în exprimarea ideilor acest procedeu caracteristic limbii vorbite populare și, conștient, îl « stilizează ». Valoarea stilistică a procedeului — prin care autorul caută să atragă atenția cititorului asupra unui anumit termen — e de insistență. Folosirea frecventă a acestui mod de exprimare dă stilului lui Zaharia Stancu o notă de originalitate căutată.

---

[1] « Graiul nostru », Texte din toate părțile locuite de romîni, publicate de A. I. Candrea O. Densusianu, Th. D. Speranția, București, 1906, vol. I, p. 148.

[2] Ibidem. Procedeul apare și în graiurile din alte regiuni: « O fost un om. S-o d u s c u o i l e la țară. D u c î n d u - s ă e l c u o i l e la țară, cînd o v e ń i t n a p o i e — dac-o ńins, o venit n a p o i e — ș - o a i e s - o p r i n s într-un spińe. P ă c u r a r i u s-o d u s c u o i l e, o a i a o r ă m a s în s p i ń e. După ce o r ă m a s o a i a în s p i ń e, într-un tîrziu, o venit o lupoańe ș-o găsit o a i a ». (Text din Cerbăl, reg. Hunedoara, păstrat în arhiva Institutului de folclor); « Apoi i-o t ă i e t [mieii]. O zis că cînd o fost să-i t a i e, să t a i e unu, să-i t a i e amîndoi. I-o t ă i e t p e - a m î n d o i m ń e i i. Apăi dacă i-o t ă i e t p e - a m î n d o i m ń i e i i o mînat să-i spele acolo la orice vale » (text din Racșa, reg. Baia-Mare, păstrat în arhiva Institutului de folclor).

BDD-A10228 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:08:34 UTC)

Reluarea, în altă unitate frazeologică, a unui termen folosit anterior, dă posibilitate scriitorului să întrebuinţeze un procedeu sui-generis de exprimare şi de conturare a ideilor. Să examinăm cîteva exemple:

« Umblă pe uliţele satului, parcă ar călca pe g h i m p i.
Nu sînt g h i m p i pe uliţele satului ».

Ultima propoziţie nu aduce un progres al ideii, ea fiind, din punctul de vedere al logicii exprimării, de prisos (propoziţia comparativă din fraza anterioară, introdusă cu *parcă* şi cu predicatul la condiţional, exprimă suficient caracterul ireal al acţiunii). Construcţia pe care o foloseşte scriitorul în modul intenţionat are un caracter afectiv: ea izvorăşte din dorinţa lui de a sublinia în mod deosebit ideea care exprimă o anumită constatare. Reluarea unui termen din fraza anterioară îi oferă scriitorului posibilitatea să « retuşeze » ideea, să o contureze mai exact, să precizeze şi să situeze în concretul deplin comparaţia prin care ar părea că se poate depărta de notarea exactă a realităţii. Autorul manifestă o insistenţă şi o dorinţă de a c o n t r o l a şi de a d i r i j a reprezentările pe care le va avea cititorul. Această trăsătură specifică stilului lui Zaharia Stancu revine în diferite pagini ale operelor sale în proză:

« A cumpărat tata o traistă de cartofi, i-a curăţat mama, ca şi cum ar fi vrut s ă - i p u n ă î n t i g a i e să-i prăjească. N u i - a p u s î n t i g a i e » (p. 113).

« Se părea că pămîntul întreg v a p u t r e z i. N - a p u t r e z i t » (p. 53).

« Valea n u m a i e r a v e r d e. N i c i n u f u s e s e în vara aceea. Era pustie » [1].

Şi procedeul « retuşării » poate fi regăsit în producţiile populare. Iată, de pildă, exemple (dintr-o culegere din Ardeal), în care se observă un mod de « retuşare » asemănător cu acela semnalat în proza lui Z. Stancu:

« Colo-n şesul cel frumos,
Joacă un l u c i u l u c e a f ă r,
Da n u - i l u c i u l u c e a f ă r
Că-i o sfîntă dalbă rugă »[2];
« Colo-n dealu de cel dealu
Răsăritu-mi-o d o i s o r i.
Da n u - s d o i s o r i,
Că-s doi fraţiori... »[3]

De asemenea, în începutul baladei « Dolca » — reluat de Al. Russo în « Cîntarea Romîniei » — apare acelaşi procedeu:

« Pe cîmpul Tinechiei
Pe zarele cîmpiei
R ă s ă r i t - a u f l o r i l e
O dată cu z i o r i l e ?

[1] Zaharia Stancu, Dulăii, ESPLA, Bucureşti [f. dată], p. 78.
[2] A. Viciu, Colinde din Ardeal, Bucureşti 1914, p. 149.
[3] Ibidem, p. 147.

BDD-A10228 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:08:34 UTC)

N-au răsărit florile
Ş-au dus Costea oile
De-au aşezat stînele
Pe toate movilele »[1].

Ne putem pune deci întrebarea dacă, în proza lui Z. Stancu, nu este vorba de o stilizare a unui procedeu caracteristic poeziei populare.

Cîteodată scriitorul cumulează diversele procedee: reluarea unor termeni, dispunerea simetrică a propoziţiilor, comparaţia, antiteza, izbutind să creeze imagini de un real efect artistic:

« Cerul e spuzit de stele mari, ca nişte gutui, care se clatină. Şi Dunărea e spuzită de stele mari, galbene ca gutuile, care se clatină. O lună de aur pe cer, rotundă, neclintită. Şi o lună de aur spartă în ţăndări, sfărmată puzderie, în apă »[2].

★

O altă trăsătură caracteristică a stilului lui Zaharia Stancu — în legătură cu structura frazei — e predilecţia pentru construcţia paratactică, realizată prin suprimarea elementelor de legătură dintre propoziţii. Fraza scriitorului e de obicei scurtă şi alcătuită mai ales din propoziţii principale; subordonatele se întîlnesc rar, predomină propoziţiile independente — reduse la esenţial:

« Au tălpile pline de bube.
Au tălpile sparte.
Merg ţinîndu-se cu mîinile de burtă.
Oasele îi dor.
Au şalele rupte ».

sau:

« De-ar veni o răpăială de ploaie...[3] Să vină şi să treacă repede. Să ude văzduhul. Să potolească arşiţa. Să răcorească pămîntul care-mi frige tălpile. Picioarele mi-au devenit două răni care dor. Degeaba le mai presar cu ţărînă. Sîngele curge, se sleieşte, din nou curge » (p. 193);

« ... Mănîncă toţi. Noaptea a fost lungă. S-a jucat mult. Fiecăruia îi e foame...[4] Pînă spre amiază se bea şi se mănîncă la

[1] V. Alecsandri, Poesii populare ale Romînilor, Bucureşti, 1866, p. 54. B. P. Hasdeu semnalează existenţa acestui procedeu şi în folclorul popoarelor balcanice (de pildă, la sîrbi), numindu-l, cu un termen împrumutat din biologie, « arrêt de développement », vezi « Columna lui Traian », anul IV, 1873, nr. 13, p. 257, unde se citează, în traducere romînească, următoarele versuri:

« Creştea un subţire brad
Pe doi munţi înalţi
Dară nu era bradul,
Ci o fată naltă ».

[2] Florile pămîntului, p. 11.

[3] Suspensiunea autorului.

[4] Suspensiunea noastră.

BDD-A10228 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:08:34 UTC)

amîndouă casele. Acum e luni seara. Se adună socrii la un loc. Fac socoteala nunții. Încheie socotelile şi-şi dau seama ce avere au însurăţeii. Rudele, neamurile au plecat la casele lor. Nu s-a terminat nunta » (p. 184).

Spre a acorda mai multă expresivitate stilului, Zaharia Stancu elimină uneori verbul, recurgînd la fraza nominală. Exprimarea telegrafică, redusă la simple notaţii instantanee, e caracteristică manierii lui Zaharia Stancu. Tiparul obişnuit al frazei din exprimarea literară este spart: fraza e fragmentată şi sintaxa e eliberată astfel, în mod conştient, de legăturile ei, fapt care dă comunicării un ritm intern sacadat, abrupt:

« Unde n-a fost semănată sămînţă de grîu... [1] a răsărit iarbă.
Iarbă cu vîrful subţire.
Iarbă lucioasă, sticloasă »;

sau:

« Dezlegaţi s-au întors la casele lor.
Cu oasele zdrobite, cu pielea sfîşiată ».

Cf. şi:

« Căutăm umbră lîngă care. E umbră la car. Pentru lăcuste. Pentru şopîrle. Pentru gadinele pămîntului» (p. 195);

« Bordeiul are două odăi şi două coşuri. Într-o odaie, nunta. În alta, pregătit, patul mirilor. Căpătîi umplut cu lînă. Peste rogojina de toate zilele, scoarţă» (p. 75);

« Astă seară i-a murit vecinul. A rămas numai vecina. Să tot aibe 20 de ani. Cîrnă, albă, cu draci» (p. 82).

Avem de-a face — şi în acest caz — cu un mod de exprimare, care se întîlneşte în vorbirea poporului. Ov. Densusianu a arătat că în vorbirea ţăranilor apar adesea « fraze scurte », « bruscate »: « Cînd ţăranul are să povestească o situaţie simplă, un incident, atunci cîteva cuvinte îi vin repede în minte şi se mulţumeşte cu atît — povestirea lui în cazul acesta e lipsită chiar de treceri, de legături cum ni s-ar părea fireşti »[2]. Această particularitate caracteristică graiului viu al poporului îşi găseşte aşadar expresia în proza lui Zaharia Stancu.

★

Am încercat să definim unele aspecte ale structurii stilistice a prozei lui Zaharia Stancu, plecînd de la interpretarea analitică a unui capitol al romanului « Desculţ ». Personalitatea de prozator a lui Zaharia Stancu apare bine conturată în procedeele sale de selectare şi de organizare a mijloacelor lingvistice şi stilistice. Autorul ştie să îmbine epicul cu liricul şi să povestească evenimentele într-o limbă familiară, servindu-se de termeni caracteristici regiunii în care se petrece acţiunea romanului.

---

[1] Suspensiunea noastră.

[2] Ov. Densusianu, Vorbirea populară din puncte nouă de vedere, în « I-iul congres al filologilor romîni », Bucureşti, 1926, p. 98.

BDD-A10228 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:08:34 UTC)

Stilul lui Zaharia Stancu e legat de concret, autorul urmărind în mod voit să pună în relief, în primul rînd senzațiile. Este un stil care face apel la reprezentări, mai degrabă decît la noțiuni abstracte; de aici și întrebuințarea, de către autor, a unor procedee (în special folosirea frazei nominale, suprimarea elementelor de legătură dintre propoziții, repetarea cuvintelor sugestive etc.) care-i permit să exprime cît mai puternic elementele concrete ale realității. Caracterul concret al stilului lui Zaharia Stancu își are originea în vorbirea populară, care manifestă o predilecție deosebită pentru exprimarea concretă, pentru termenii concreți [1].

Zaharia Stancu este un novator în privința topicei prozei noastre literare. Pornind de la vorbirea vie a poporului, în care ordinea cuvintelor e mai liberă, autorul trece peste topica obișnuită a exprimării literare și, dînd frîu liber personalității sale, acordă cuvintelor locul pe care-l crede potrivit, pentru a da mai mult relief expresiei. În dozajul mijloacelor stilistice ale autorului, dislocarea unității frazei — prin inversiuni, prin întreruperea cursului obișnuit al comunicării și prin reluarea lui cu ultimul termen folosit înainte de întrerupere, prin repetiții, prin construcții eliptice — joacă un rol de seamă.

Unele dintre procedeele amintite se întîlnesc și la alți autori și ca atare nu sînt noi în evoluția prozei noastre. B. Delavrancea, de pildă, a utilizat și el, în repetate rînduri, construcțiile nominale:

> « Caii deliilor erau în spume. În loc de frîie, ștreanguri și curmee. Cuțite late la brîu. Căciuli țurcănești date pe ochi. Priviri de fiară »[2];
>
> « Pe pat o scoarță aleasă în fel de fel de migăluri. Pernele cu fețe de cuadrilat. Pe lacra de sub icoane, două plăpomi groase »[3];

D. Anghel a folosit adesea inversiunea:

> « Nevîrstnica fată cu umeri înguști și ascuțite șolduri femeie s-a făcut »[4];
>
> « Gol rămăsese locul în urma lor... »[5].

Referindu-ne la stilul lui Zaharia Stancu, e necesar să precizăm că noutatea constă tocmai în frecvența întrebuințării acestor procedee. Considerăm că nu e inutil să insistăm puțin asupra acestui aspect. Faptul că cititorul sezisează uneori « efortul » autorului de a pune, cu orice preț, pe primul plan, un anumit termen, arată că, în unele aspecte ale stilului narativ

---

[1] Vezi, în legătură cu felul cum se dozează concretul și abstractul în vorbirea populară Ov. Densușianu, op. cit., p. 98 și urm.

[2] B. Delavrancea, Sultănica, București, Ed. Cultura Națională, 1922, p. 49.

[3] Ibidem, p. 11.

[4] D. Anghel, Proză, București, ed. Cartea Romînească, 1924, p. 22 — 23; vezi, în ceea ce privește întrebuințarea deasă a inversiunii în scrierile lui D. Anghel, observațiile lui T. Vianu, Arta prozatorilor romîni, București, ed. Contemporană, 1942, p. 253, nr. 1.

[5] D. Anghel, op. cit., p. 9.

BDD-A10228 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:08:34 UTC)

al lui Zaharia Stancu se simte o anumită m a n i e r ă. Dacă în capitolul «Iarbă», analizat de noi, diversele procedee examinate contribuie într-adevăr la realizarea unui remarcabil efect artistic, în alte pagini ale romanului însă se simte maniera. Ceva mai mult, uneori, ca de pildă în citatul de mai jos, reluarea termenului *fîntînă* — departe de a da relief exprimării — contribuie, dimpotrivă, la monotonia ei şi frizează chiar banalitatea:

> «Vine Verde, fratele de mînă, o apucă pe soră-mea Evanghelina de braţ, o duce la f î n t î n ă — l a f î n t î n a din faţa primăriei, la f î n t î n a de la care de acum înainte ea o să aducă apă la casa ei. De cînd s-a măritat, soră-mea Evanghelina a luat apă în fiecare zi de la f î n t î n a asta. Acum, fratele de mînă o aduce la f î n t î n ă» (p. 179).

În sfîrşit, altă notă proprie stilului lui Zaharia Stancu — care-i conferă acestuia un loc aparte între scriitorii actuali — constă în încercarea de a întrebuinţa în proză anumite procedee rezervate versului liber. Sistemul de organizare a mijloacelor stilistice ale prozatorului Stancu poartă amprenta poetului Stancu.

Istoricul limbii literare se cuvine să înregistreze această interferenţă dintre stilul exprimării în proză şi stilul creaţiei în versuri, deoarece ea constituie o trăsătură caracteristică a limbii unora dintre scriitorii noştri contemporani.

BDD-A10228 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:08:34 UTC)